

КЪМ ВЪПРОСА ЗА НОВИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЧНИ ЕДИНИЦИ В ЕЗИКА НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ

Марияна Парзулова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас

THE TOPIC OF THE NEW PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE LANGUAGE OF THE BULGARIAN MEDIA

Mariyana Parzulova

University “Prof. d-r Asen Zlatarov” – Burgas

Abstract. Focus in the present work are the phraseological units, that have occurred in the period after 1989 and today actively operate in the language of the Bulgarian media. The ways of emerging phraseologies, their role and functions in the media are pointed out. Particular attention is paid to the phraseologies, related to the social and political life in Bulgaria.

Keywords: new phraseologies, Bulgarian media, politics, metaphor, expression

Целта на настоящата работа е да посочи мястото, ролята и функциите на фразеологизмите, появили се в езика на медиите след 1989 г. За корпус на изследването служат фразеологични единици (по-нататък ФЕ), изпълняващи функциите на заглавия на различни медиатекстове, ексцерпирани от периодичния печат, телевизията, радиото и интернет.

Новата фразеология в медиатекстовете, представена в изследването, са тези фразеологизми, които най-активно функционират в българския език и които са достатъчно значими за езиковото съзнание на съвременните носители на езика ни. Това се потвърждава от въвеждането им в съвременните неологични речници на българския език. При определяне семантиката на фразеологизмите в тази работа е използван *Речник на новите думи и значения в българския език* (по-нататък РНДЗБЕ) (Пернишка, Благоева, Колковска/Pernishka, Blagoeva, Kolkovska 2003).

Активното създаване и функциониране на фразеологизмите в медиатекстовете свидетелства за желанието на пишещите и говорещите да информират обществото с нови образни, експресивни средства, които, освен че придават разговорен характер на изказа, дават и емоционална оценка на социални и политически събития, на действия на партии, на реакции и поведение на политици, на нови научни методи, на нови продукти на пазара и др. Оценъчността се проявява именно в подбора на класификацията

на фактите и явленията от действителността, в тяхното описание и представянето им по начин, който да обслужва пишещите, респективно и властващите. Отличителна черта на съвременните медии е отказът от откритата пропаганда. Тя е сменена от умело завоалирано манипулиране на масовото съзнание. Днес се използват скрити езикови механизми за формиране на оценка, която обикновено се дава чрез т.нар. оценъчни метафори (Клушкина/Klushkina 2003).

За нови фразеологични единици е писано в работите на някои български езиковеди, в които всъщност са посочени начини за възникване на нови фразеологизми. Такива са изследванията на Д. Благоева, Кр. Симеонова, Сл. Петрова и др. Напр. Д. Благоева разглежда въпроса за фразеологичните калки (напр. *потребителска кошница* – от англ. *consumer basket*) и полукалки (напр. *валутен борд* – от англ. *currency board*) в българския език (Благоева/Blagoeva 2006: 180–184). Кр. Симеонова изследва терминисловосъчетания в политическия дискурс, които по същество са фразеологизми, получени по пътя на метафоризацията на съществуващи вече термини, напр.: *шокова терапия*, *жива верига*, *политически труп*, *процентна бариера* и др. (Симеонова/Simeonova 2013: 294–296). Сл. Петрова посвещава монографичен труд на фразеологичните единици, получени от спортни термини, функциониращи в медийната реч, напр.: *аут от политиката*, *марафон от преговори*, *държава в патова ситуация* (Петрова/Petrova 2016).

В корпуса от материал присъстват фразеологизми, които са възникнали от преосмисляне на свободни съчетания от думи в резултат на метафоризация. Те са дали названия на нови понятия и процеси, които са се сформирали в съвременната действителност през последните две десетилетия, напр. *излизам на светло*, *дебел врат*, *размахвам пръст*, *затварям кранчето*, *обръщам палачинката* и др.

В картотеката ни има и фразеологизъм, чиято поява се свързва с изказване на една личност. Това е фразеологизмът *Духам супата*, който за първи път се появява в речта на футболиста Любо Пенев през 1996 г. след завръщането на Националния ни отбор от Англия (Блиц спорт 16.06.2016). Този фразеологизъм е илюстрация на още един начин за възникване на фразеологични единици.

Следователно дотук най-общо са посочени пътищата за появата на новите фразеологизми.

Наблюденията ни показват, че с най-голяма фреквентност се отличават фразеологизмите неологизми, влизащи в структурата на заглавия и отразяващи общественоеполитическия живот у нас: реформите в политическата и социалната сфера, политическите и социалните връзки, отношенията между партиите и политиците, недоверието и реакциите на народа спрямо депутатите, порочната практика на неспазване на закони от политици, бизнесмени и др. Това са ФЕ, чийто брой в картотеката ни е най-голям. Ето защо в това изследване е направен опит да се класифицират някои от тези ФЕ по

семантичен признак. Поради малкия обем на работата тук ще представим само някои от тези групи:

I. ФЕ, означаващи коренни, революционни промени в политическата система в страната и в света, довели до реформи във всички сфери на обществения живот у нас, напр: *нежна революция, нежен развод, вятър на промяната* и др., вж.: Желю Желев: *Мирен преход, а не нежна революция* (пълен текст на речта) (Дневник 19.01.2017); *Вятърът на промяната* все подминава БСП (Сега 14.08.2014).

Фразеологизмът *вятърът на промяната* успешно заменя израза 'дълбоки, съществени преобразования в обществено-политическата или друга област'. С използването на този фразеологизъм неологизъм в заглавието се постига икономия на езикови средства, изключително голяма образност, разговорност на изказването и речево въздействие върху обществото. Последното се постига и чрез употребата на лексемата *подминава*, като се внушава на читателите, че промени в БСП няма да има. Вж. и по-долу в текста:

Още с първите си действия начело на соцпартията Михаил Миков показва, че няма да се отклони от линията „Станишев“.

II. ФЕ, свързани с парламентарни избори и правителство, означаващи:

– формиране на правителство и доверие към личности – *кредит на доверие*, напр.: Цветанов: *даваме голям кредит на доверие на бъдещия здравен министър* (Nova.bg 06.11.2017);

– изборни резултати – *счупвам/счупя рекорда, диша във врата*, вж.:

Социолози: БСП диша във врата на ГЕРБ (168 часа 11.01.2017);

– оценка на управление – *висш пилотаж*, вж.: Теменужка Петкова: *Бойко Борисов прави висш пилотаж в геополитиката на Европа и Азия* (kanal 3.bg/news 27.05.2018);

– отстраняване от политически и партийни постове, напр.: *бия шута, аут от политиката, показвам жълт картон*, напр.: *Борисов показва жълт картон на Плевнелиев* (Банкеръ 19.01.2015).

III. ФЕ, отразяващи негативни страни на обществено-политическия живот в страната ни, напр.:

– протекция на високопоставена политическа личност, покровителство, закрила на незаконни действия на някого, напр.: *Кой опъна политически чадър над Арабаджиеви?* (Bulgariautre.bg 04.09.2018) – заглавие. *Разследвали семейството на хотелиерския бос за данъчни злоупотреби още през 2005, после – всичко потънало* – подзаглавие;

– натиск върху някого, принуда да приеме нечии искания и условия, без да му се даде някаква възможност за избор или съпротива, вж: Камен Костадинов: *ГЕРБ са виновни, че Атака ни извива ръцете* (Factor.bg 02.07.2013);

– уволняване или отстраняване на кадри от ръководни постове, които не подкрепят новата партия, която идва на власт, напр. *политическа метла*, респективно *червена* или *синя метла* и т.н., в зависимост от това дали БСП, СДС или друга партия е на власт, вж.: *Метлата заигра* и в Русе, уволниха зам.-областните управители (tvn.bg, 22.02.2017);

– опасност от загуба на ръководни постове и длъжности поради различия в интересите на партийни лидери, партии, министри и др., вж. *клатя/заклащам стола*, напр.: *Клати ли се столът на Корнелия Нинова? БСП – разделения в партията или сблъсък на интереси?* (Dnes.bg 17. 10. 2017);

– двойствено поведение, реакция или отношение към един и същи проблем в определена ситуация, обикновено в нечия полза, изгода, вж.: *Европа призна двойния стандарт при храните* (Vesti.bg 13.09.2018);

– скриване на информация, сведения, факти относно събитие с голямо обществено значение: *Информационно затъмнение за аварията в Чернобил у нас* (БНТ 26.04.2016).

IV. ФЕ за изключително ниска оценка (дори иронична) на личности, събития, реформи (вж. ФЕ *Слаба ракия*) и **респективно пренебрежително отношение, незаинтересуваност към някого или нещо** (*Духам супата*). Тези фразеологизми са с бележка *Жарг.* (жаргонно) в упоменатия по-горе неологичен речник, вж. в следните примери:

Бареков в Карлово: само битката с Борисов е предизвикателство, а останалите ми са слаба ракия (Pik 28.08.2014)

Даут Осман: Който не харесва ДПС да духа супата (Дневник 27.06.2009)

V. ФЕ за оценка на бизнес или сектор в икономиката, който прикрива доходите си, за да не плаща данъци – сив сектор, сив бизнес, сива икономика, вж.: *Сивият бизнес крие 500 млн. лв. осигуровки за година – заглавие* (Dnes.bg 22.11.2011) *500–600 хил. души плащат по-малко, отколкото трябва* – подзаглавие.

Относно функционирането на фразеологизмите в заглавията може да се каже следното:

1. Значенията на фразеологизмите се разкриват обикновено в подзаглавието или още в първия абзац на текста, напр.:

Изваждат на светло парите и имотите на медийни босове, социолози и пиари (Барометър, 17.06.2015) – заглавие. Вж. първото изречение на първия абзац на медиатекста, в който присъства значението на ФЕ – *да станат публични*, т.е. известни: *Имотното състояние на собствениците на медии, социологически и пиарски агенции, както и на водещи журналисти, да станат публични, предложи Волен Сидеров.*

2. Не са редки случаите, когато в заглавията се срещат по два фразеологизма, което засилва разговорността на изказа, експресията и оценъчността, напр.: *Ще извадя*

сивия сектор в туризма на светло, свързвайки го с НАП (<https://www.flagman.bg/article>) – ФЕ са *извадя на светло* и *сив сектор*.

3. Някои от новите фразеологизми са полисемантизми, напр.: ФЕ *висш пилотаж* е въведен в РНДЗБЕ с две значения: ‘1. Висок професионализъм. 2. Дипломатичност, гъвкавост, ловкост’. Откриха се и примери, в които фразеологизмът е със значения ‘уникални възможности на уред, апаратура за лечение в медицината; уникален метод в образованието и т.н.’, т.е. появили са се нови значения.

Лапароскопът е висш пилотаж при лечение на карциноми в урологията (Dnes.bg 04.10.2017)

Сугестопедията е висш пилотаж в образованието (bnr.bg/post 16.11.2017), като от текста по-долу става ясно, че още през 1978 г. сугестопедията е *утвърдена като най-добра образователна методика от ЮНЕСКО*. Тя е *уникален български метод*.

В заключение може да се направят следните **обобщения**:

1. С голяма фреквентност се характеризират фразеологизмите, свързани с обществено-политическия живот в страната ни, а много по-малък е броят на фразеологизмите, свързани с бизнес, икономика, производство, потребление и др.

2. Фразеологизмите са желани от журналистите езикови средства, тъй като чрез тяхната употреба като заглавия в медиатекстовете с малко думи, свързани в съчетания, възпроизведени в готов вид, могат освен да информират обществото, но и да представят едно събитие, политическа реформа или политик много „цветно“ и емоционално, като в много от случаите оценката е отрицателна. В тази посока пишещите насочват и съзнанието на обществото.

3. Новите фразеологизми „документират“ новите процеси у нас и в света за период от четвърт век и са отражение на новите тенденции в езика на медиите, който слага отпечатък върху националния ни език.

Цитирана литература

- Благоева 2006:** Благоева, Д. Калкирането в най-новия период от развитието на българския и чешкия език. – В: Божилова, М., Й. Захариева (съст.) *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София: Издателство на Съюза на учените в България, 174–189. (Blagoeva, D. Kalkiraneto v nay-noviya period ot razvitiето na balgarskia i cheshkia ezik. – V: Bozhilova, M., Y. Zaharieva (sast.) *Natsionalniyat ezik v usloviyata na chuzhdi vliyania i globalizatsia*. Sofia: Izdatelstvo na Sayuza na uchenite v Bulgaria, 174–189.)
- Благоева 2018:** Благоева, Д. *Прояви на тенденцията на демократизация в българската неология*. [02.10.2018] www.abcdar.com/docs/magazine/blagoeva.p (Blagoeva, D. *Proyavi na tendentsiyata na demokratizatsia v balgarskata neologia*. [02.10.2018] www.abcdar.com/docs/magazine/blagoeva.pdf)
- Клушкина 2003:** Клушкина, Н. И. Общие особенности публицистического стиля. – В: Володина, М. Н. (ред.) *Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования*. Москва: МГУ (Klushkina, N.I. Obshhie osobennosti publicisticheskogo stilja. – V: Volodina, M. N. (red.) *Jazyk SMI kak oboekt mezhdisciplinarnogo issledovanija*. Moskva: MGU) (20.10.2018) <http://evartist.narod.ru/text12/15.htm>
- Пернишка, Благоева, Колковска 2003:** Пернишка, Е., Д. Благоева, С. Колковска. *Речник на новите думи и значения в българския език*. София: Наука и изкуство (Pernishka, E., D. Blagoeva, S. Kolkovska. *Rechnik na novite dumi i znachenia v balgarskia ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo.)

Петрова 2016: Петрова, Сл. *Фразеологичните единици в медийната реч*. София: ИК Феномен (Petrova, Sl. *Frazeologichnite edinitisi v mediynata rech*. Sofia: IK Fenomen.)

Симеонова 2013: Симеонова, Кр. За някои политически метафори, използвани в съвременния политически дискурс. – В: *Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи*. Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, 291–297. (Simeonova. Kr. Za nyakoi politicheski metafori, izpolzvani v savremennia balgarski politicheski diskurs. – V: *Lingvistikata: istoria, predizvikatelstva, perspektivi*. Blagoevgrad: Univ. izd. Neofit Rilski, 291–297.)

Марияна Парзулова
Бургас 8010
Бул. „Проф. Якимов“ №1
Университет „Проф. д-р Асен Златаров“
Катедра „Български език и литература“
mparzulova@yahoo.com

Mariyana Parzulova
Burgas 8010
1 Prof. Yakimov Blvd.
University Prof. d-r Asen Zlatarov
Department of Bulgarian Language and Literature
mparzulova@yahoo.com